

Жусунбек кызы Жыргал, улук окутуучу

zhyrgal1977@gmail.com

ORCID: 0009-0008-5566-9277

ОшМПУ, Ош ш., Кыргызстан

СТУДЕНТТЕРДИН САНАРИПТИК ЧӨЙРӨДӨГҮ БИЛИМ БЕРҮҮ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНҮН КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮ

Бул макалада санариптик окуу чөйрөсүндөгү иш-аракеттерди даярдоого байланыштуу билим алууну баштаган студенттердин компетенттүүлүгүнүн деңгээли каралган. Билим берүү процесси боюнча санариптик чөйрөдө активдүү болуу көндүмдөрү эске алынган. Маалыматтык-коммуникациялык технологиялар жаатындагы компетенттүүлүктүн негизги багыттары көрсөтүлгөн. Компетенттүүлүктүн айырмаланган багыттары жаңы медиа дүйнөсүндө туура иштөөнүн жана өмүр бою билим алуу процессинин негизи болуп саналат. Маалыматтык жана санариптик компетенттүүлүк маалыматтын маданияты катары каралып, маалыматтык аң-сезим, маалыматтык сабаттуулукка болгон муктаждыкты колдоо жана маалыматты жеткиликтүү колдонууга мүнөздүү жүрүм-турумду пайда кылган мамилелер, маданияттын компоненттеринин өз ара аракеттенүүсүнөн келип чыккан маалыматтык иш-аракеттердин чөйрөсү болуп саналат. Заманбап билим берүү процессинде санариптик технологиялардын ролу өсүп, билим берүү ишмердүүлүгүнүн эффективдүүлүгүн арттыруу максатында аларды колдонуу зарылчылыгы пайда болгон. Максатыбыз болуп студенттердин санариптик компетенттүүлүктөрүн аныктоо, өнүктүрүү жана баалоо методдорун талдоо саналат.

***Түйүндүү сөздөр:** өмүр бою үйрөнүү, санариптик окутуу чөйрөсү, маалыматтык компетенциялар, маалыматтык маданият, санариптик сабаттуулук, маалыматтык жетилендик, билим берүүнү санариптештирүү, кесиптик компетенттүүлүк*

Жусупбек кызы Жыргал, ст. преподаватель

zhyrgal1977@gmail.com

ORCID: 0009-0008-5566-9277

ОшГПУ, г. Ош, Кыргызстан

КОМПЕТЕНЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ

В этой статье рассматриваются уровни компетентности студентов, которые начинают обучение, связанное с подготовкой к деятельности в области цифрового обучения. Навыки активного участия в цифровой среде были приняты во внимание с точки зрения образовательного процесса. Указаны основные направления компетенции в области информационно-коммуникационных технологий. Дифференцированные области компетенций являются основой правильного функционирования и процесса обучения на протяжении всей жизни в мире новых медиа. Информационные и цифровые компетенции рассматриваются как Информационная культура, а информационная осведомленность – это отношения, которые поддерживают потребность в информационной грамотности и порождают поведение, типичное для доступного использования информации, области информационной деятельности, возникающей в результате взаимодействия компонентов культуры. Возрастает роль цифровых технологий в современном образовательном процессе, возникает необходимость их применения в целях повышения эффективности образовательной деятельности. Целью исследования является анализ методов выявления, развития и оценки цифровых компетенций учащихся.

Ключевые слова: *обучение на протяжении всей жизни, цифровая среда обучения, информационные компетенции, Информационная культура, цифровая грамотность, информационная зрелость, цифровизация образования, профессиональные компетенции.*

Zhusupbek kyzy Zhyrgal, senior lecturer,

zhyrgal1977@gmail.com

ORCID: 0009-0008-5566-9277

Osh State Pedagogical University

Osh, Kyrgyzstan

COMPETENCIES OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

This article examines the levels of competence of students who begin training related to preparing for digital learning activities. The skills of active participation in the digital environment were taken into account from the point of view of the educational process. The main areas of competence in the field of information and communication technologies are indicated. Differentiated areas of competence are the basis for proper functioning and lifelong learning in the world of new media. Information and digital competencies are considered as Information culture, and information awareness is a relationship that supports the need for information literacy and generates behavior typical of the accessible use of information, an area of information activity resulting from the interaction of cultural components. The role of digital technologies in the modern educational process is increasing, and there is a need to use them in order to increase the effectiveness of educational activities. The purpose of the study is to analyze methods for identifying, developing and evaluating students' digital competencies.

Keywords: *lifelong learning, digital learning environment, information competencies, Information culture, digital literacy, information maturity, digitalization of education, professional competencies.*

Санариптик технологиялар заманбап билим берүү процессинде негизги роль ойнойт. Бүгүнкү күндө студенттердин санариптик чөйрөдөгү компетенттүүлүктөрү алардын билим алууда, иштөөдө жана коомго салым кошууда жөндөмдүүлүгүнө түздөн-түз таасир этет. Студенттер санариптик чөйрөдө натыйжалуу үйрөнүүгө, кызматташууга жана көйгөйлөрдү чечүүгө жардам бере турган санариптик көндүмдөрдү кеңири колдонуусу керек. Студенттердин санариптик билим берүү чөйрөсүндөгү негизги компетенттүүлүктөрүн карайбыз.

Азыркы учурда ар бир студенттин ийгилиги анын санариптик чөйрөдөгү жөндөмдүүлүгүнө байланыштуу. Бул студенттердин компетенттүүлүгүн өнүктүрүү жана бекемдөө жолдорун камтыйт.

Заманбап коомдун өнүгүшү санариптик технологияларды адамдын күнүмдүк жашоосуна жана ишине кеңири киргизүү менен байланышкан. Инновациялар, виртуалдык реалдуулук, жасалма интеллект – бул көрүнүштөр дүйнөлүк экономикага барган сайын таасирин тийгизип, ар бир адамдын жеке мейкиндигинде көбүрөөк колдонулуп жатат. Ошол эле учурда санариптештирүүнүн социалдык-экономикалык чөйрөдө жайылуусу көпчүлүк адамдарда санариптик көндүмдөрдү жана жөндөмдөрдү өнүктүрүүгө караганда тез жүрүп жатат. Адамдын аң-сезиминин инерциясы, андагы “санарипке чейинки” дүйнөдө калыптанган социалдык-психологиялык мамилелеринин болушу биздин замандаштарыбызга технологиялык өзгөрүүлөрдү өз алдынча адекваттуу эффективдүү кабыл алууга мүмкүндүк бербейт.

Компьютерге отурган заманбап студент билим булактарына жана билим берүү ресурстарына кирет. Санариптик чөйрөдөгү көндүмдөр студенттерден маалыматтык сабаттуулукту талап кылат. Керектүү топтом универсалдуу, дүйнөнүн ар кайсы бурчунда окшош жол менен түзүлгөн. Бул виртуалдык чөйрөдө окуучунун муктаждыктарын канааттандыруу зарылдыгынан келип чыгат, алар ага сунушталган маалыматтык ресурстарды жана шаймандарды толук колдонушат, маалыматты алуу, иштетүү жана сактоо боюнча билимге жана көндүмдөргө ээ болушу керек. Маалыматтык коомдун өнүгүшү жаңы билим берүү муктаждыктарын түзүүнү билдирет. Мобилдик түзмөктөр аркылуу ишке ашырылган аралыктан окутуу, интерактивдүү, аралаш окутуу формалдык жана формалдык эмес билим берүү тутумунун жаңы сапатын жаратат. Глобалдашуу процесси дүйнөнүн ар кайсы жерлеринде жайгашкан мекемелер тарабынан санариптик ресурстарда чогултулган маалыматты колдонууга мүмкүндүк берет. Электрондук окутуу платформалары студенттерге дүйнөдөгү эң мыкты университеттерде онлайн режиминде өткөрүлгөн курстарга катышууга мүмкүнчүлүк берет. Барган сайын университеттер билим берүү формаларынын спектрин кеңейтип, салттуу формалар санарип формаларына жол ачат. Интернет аркылуу бардык кызыкдар адамдарга аспирантура жана бирдиктүү курстарды сунуштайт. Билим берүү процессиндеги заманбап студент мультимедий интернет дүйнөсү менен бетме-бет келет, ал ага билдирүүлөрдү берүү медиасынын маанисин жана туура чечмелөө контекстинен окуй алганда гана түшүнүктүү болот.

Маалыматтын булактарын кантип алуу жана чечмелөө боюнча маданий ар түрдүүлүк жана билим потенциалдуу когнитивдик глобалдашуу дүйнөсү болуп саналат, маданияттар аралык түшүнүшүүгө жана байланыш тоскоолдуктарын жоюуга мүмкүндүк берет. Заманбап санариптик окуу чөйрөсү жана санариптик сабаттуулук "окуу чөйрөсү" деген термин, адатта, айлана-чөйрөнү, физикалык мейкиндиктеги орунду жана билим берүү процессине болгон шарттарды билдирет; азыр ал кыйла кеңири мааниге ээ. Ал окуучуну колдоо системасы, окуу процессин жеңилдеткен шарттарды уюштуруу катары

түшүнүлөт. Окуу чөйрөсү окуучу тарабынан жүргүзүлгөн элементтердин жана иш-чаралардын кеңири топтомунан турат, мисалы, маалыматты алуу жана иштеп чыгуу, байланыш жана башкалар менен кызматташуу, окуу процессин башкаруу. Окуу чөйрөсү билим берүү процессинин көптөгөн аспектилерин, белгилүү бир физикалык жайгашкан жери жана касиеттери, методдору, формалары, ресурстары, ошондой эле окуу процессинин социалдык-маданий контексти менен байланышкан. Маалыматтык-коммуникациялык технологиялар, айрыкча, интернеттин өнүгүшү менен окуу жана окутуу чөйрөсүн түзүү мүмкүнчүлүктөрүндө сапаттык өзгөрүүлөр болду.

Санариптик сабаттуулук деген терминди "адамдардын санариптик ресурстарды аныктоо, аларга жетүү, башкаруу, интеграциялоо, баалоо, талдоо жана синтездөө, жаңы билимдерди куруу, медиа сөз айкаштарын түзүү жана конструктивдүү социалдык иш-аракеттерди жүргүзүү жана бул процессти чагылдыруу үчүн белгилүү бир жашоо кырдаалдарынын контекстинде башкалар менен баарлашуу үчүн санариптик шаймандарды жана мүмкүнчүлүктөрдү туура колдонуу, аң-сезими, мамилеси жана жөндөмү" деп чечмелөөгө болот. Бул жөндөмдөр: "күнүмдүк колдонуу үчүн негизги компьютердик операцияларды жана кирүү ресурстарын жүзөгө ашырат; аныктоо, изилдөө жана мазмунду үйрөнүү максатында маалыматка натыйжалуу жетүү, тапшырмаларды аткаруу, көйгөйлөрдү чечүү же жаңы түшүнүктү эң жакшы көрсөткөн өнүмдөрдү түзүү үчүн эң ылайыктуу технологиялык шаймандарды же функцияларды колдонуу боюнча компетенттүүлүктү тандоо жана өнүктүрүү, онлайн жамааттарда туура жүрүм-турум жана санариптик жактан өркүндөтүлгөн чөйрөлөрдө зыян келтирүүдөн коргойт". Айрым изилдөөчүлөр санариптик сабаттуулук түшүнүгүн издөө жана маалыматтык сабаттуулук менен байланыштырышат. Адабияттарда семантикалык жактан окшош терминдер дагы деле бирдей колдонулат, мисалы, медиа сабаттуулук, маалыматтык-коммуникациялык технологиялар сабаттуулугу же таза сабаттуулук. Университеттик билим берүү деңгээлинде маалыматты колдонууга байланыштуу көндүмдөргө өзгөчө маани берилет.

Санариптик компетенттүүлүк – бул, бир жагынан, санариптик технологиялар чөйрөсүндөгү адамдын ар түрдүү жөндөмдөрүнүн жыйындысы, экинчи жагынан, аларды жеке жана кесиптик максаттарда колдонууга даярдыгынын деңгээли:

- санариптик чөйрөдө маалыматтарды издөө, талдоо, баалоо жана башкарууга даяр болуу жөндөмдүүлүгү;
- санариптик технологиялар аркылуу өз ара аракеттенүү жана кызматташууга даяр болуу;
- санариптик контентти түзө билүү жана колдонууга даяр болуу;
- коопсуздук жөндөмдүүлүгү жана маалыматтарды коргоого даярдыгы;
- санариптик технологияларды колдонууда пайда болгон көйгөйлөрдү чечүү жөндөмдүүлүгү жана каалоосу.

Жогорудагы жөндөмдүүлүктөргө жана тиешелүү даярдыкка ылайык, ар кандай социалдык жана кесиптик топтор үчүн санариптик компетенциянын моделдери түзүлөт.

Ар кандай санариптик компетенттүүлүк адамдын санариптик технологиялар тармагындагы билимдеринин жана көндүмдөрүнүн негизинде санариптик көндүмдөрдү – калыптанган жүрүм-турум үлгүлөрүн билдирет. Санариптик сабаттуулуктун деңгээли жогору болгон адам санариптик аппаратты күнүмдүк жашоосунда качан жана кантип колдонууну ойлонбойт. Бул конкреттүү кырдаалдарга карата анын жүрүм-турумунун моделине камтылган.

Санариптик көндүмдөр колдонуучу жана кесипкөй болуп бөлүнөт. Кесиптик санариптик көндүмдөр санариптик чөйрөдө татаал профессионалдык маселелерди

чечүүнү билдирет. Колдонуучунун санариптик көндүмдөрү, өз кезегинде, негизги же туунду деп классификацияланышы мүмкүн. Негизги көндүмдөр бул, биринчиден, ар кандай техникалык түзүлүштөрдү, Интернетти колдонуу, файлдар менен иштөө, онлайн кызматтар, тиркемелер ж. б. Алардын катышуусу санариптик сабаттуулукту өздөштүрүү үчүн абдан маанилүү. Туунду санариптик көндүмдөр – бул санариптик технологияларды күнүмдүк жашоодо да, жумушта да практикалык натыйжаларга жетүү үчүн колдонуу жөндөмү.

Маалыматтык сабаттуулук:

- маалыматка болгон муктаждыкты формулировкалоо, санариптик чөйрөдө маалыматтарды издөө, контентке жетүү мүмкүнчүлүгү;
- маалымат булактарынын жана санариптик мазмундун негиздүүлүгүн жана ишенимдүүлүгүн талдоо, чечмелөө, салыштыруу жана сынчыл баалоо жөндөмдүүлүгү;
- санариптик чөйрөдө маалыматты жана мазмунду уюштуруу, иштетүү жана сактоо жөндөмү.

Байланыш жана кызматташтык:

- санариптик технологиялар аркылуу өз ара аракеттенүү мүмкүнчүлүгү;
- тиешелүү санариптик технологияларды колдонуу менен маалыматтарды жана санариптик мазмунду башкалар менен бөлүшүү мүмкүнчүлүгү;
- мамлекеттик жана жеке санариптик кызматтар аркылуу коомдук турмушка катышуу мүмкүнчүлүгү;
- кызматташуу үчүн санариптик инструменттерди жана технологияларды колдонуу жөндөмдүүлүгү;
- санариптик технологияларды колдонуу процессинде жүрүм-турум эрежелерин жана нормаларын билүү, санариптик чөйрөдө маданий жана муундардын көп түрдүүлүгүн түшүнүү;
- санариптик чөйрөдө репутацияңызды коргоо мүмкүнчүлүгү.

Санариптик контентти түзүү:

- ар кандай форматтарда санариптик контентти түзүү жана редакциялоо мүмкүнчүлүгү;
- маалыматтын сапатын өзгөртүү жана жакшыртуу, жаңы мазмунду түзүү үчүн аны бирдиктүү билимдер комплексине интеграциялоо мүмкүнчүлүгү;
- автордук укуктар жана лицензиялар кандайча колдонуларын түшүнүү жөндөмдүүлүгү;
- конкреттүү тапшырмаларды аткаруу үчүн эсептөө системалары үчүн так жана ырааттуу буйруктарды пландаштыруу жана иштеп чыгуу жөндөмдүүлүгү.

Коопсуздук:

- түзмөктөрдү жана санариптик мазмунду коргоо, санариптик чөйрөдөгү тобокелдиктерди жана коркунучтарды түшүнүү жөндөмдүүлүгү;
- жеке маалыматтарды жана купуялуулукту коргоо, зыяндын алдын алуу үчүн жеке маалыматты кантип колдонууну түшүнүү;
- санариптик технологияларды колдонуу процессинде ден соолук коркунучтарынан жана физикалык жана психологиялык ден соолук үчүн коркунучтардан качуу жөндөмдүүлүгү;
- санариптик технологиялардын айлана-чөйрөгө жана экологияга тийгизген таасири жөнүндө билим.

Маселени чечүү:

- санариптик түзүлүштөр менен иштөөдө пайда болгон техникалык көйгөйлөрдү

НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ. ПЕДАГОГИКА. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ

аныктоо жана чечүү жөндөмдүүлүгү (кыйынчылыктарды оңдоодон баштап татаал маселелерди чечүүгө чейин);

- өз муктаждыктарын аныктоо жана аларды чечүү үчүн зарыл болгон санариптик каражаттарды тандоо мүмкүнчүлүгү;

- билимди жана инновацияларды түзүү үчүн санариптик инструменттерди жана технологияларды колдонуу жөндөмдүүлүгү;

- кандай санариптик компетенцияларды өнүктүрүү керектигин түшүнүү жана өздөрүнүн санариптик компетенцияларын өнүктүрүүдө башкаларга колдоо көрсөтүү жөндөмдүүлүгү.

Биз студенттердин санариптик сабаттуулугун өнүктүрүүгө кыйыр түрдө таасир этүүнүн жолдорун активдүү карап жатабыз, алар окуу процессине тартылышы мүмкүн, мисалы, блогдор, онлайн энциклопедиялар, онлайн талкуу клубдары, онлайн оюндар жана симуляторлор, Окууну башкаруу системалары ресурстары, массалык ачык онлайн курстар, атайын тиркемелер ж. б.

Бүгүнкү күндө билим берүү тармагында санариптик компетенциялардын мааниси улам артып жатат. Студенттер санариптик көндүмдөргө ээ болуу менен төмөнкү артыкчылыктарга ээ болушат:

- ✓ билим алуунун жеткиликтүүлүгү, онлайн курстар, вебинарлар жана электрондук китептер аркылуу билим алуунун мүмкүнчүлүктөрү кеңейүүдө;

- ✓ иштөө жөндөмдүүлүгү, көптөгөн жумуш берүүчүлөр санариптик компетенцияларга ээ болгон кызматкерлерди издеп жатышат;

- ✓ социалдык байланыштар, социалдык тармактар жана санариптик коммуникация куралдары аркылуу студенттер дүйнө жүзү боюнча байланыштарды түзө алышат.

Жыйынтыктап айтканда, санариптик компетенциялар бүгүнкү күндөгү билим берүү процессинин маанилүү бөлүгү болуп саналат. Студенттердин санариптик чөйрөдөгү көндүмдөрүн өнүктүрүү алардын окуудагы жана келечектеги карьерасындагы ийгиликтерине чоң салым кошот. Билим берүү мекемелери жана окутуучулар студенттерди санариптик чөйрөдө ийгиликтүү иш алып барууга даярдоо үчүн тиешелүү чараларды көрүшү керек. Санариптик билим берүү менен ишмердүүлүктү активдүү колдоо, заманбап коомдо толук кандуу жашоого жана иштөөгө жардам берет.

Берилген изилдөөнүн натыйжаларын талдоо менен, кесиптик даярдоо баскычында ЖОЖдун студенттеринин санариптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү стратегиясын түшүнүү үчүн маанилүү болгон тыянактарды чыгарууга болот. Болочок бүтүрүүчүлөр үчүн санариптик компетенттүүлүктүн мааниси өтө жогору, мындай санариптик компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу боюнча системалуу иш эмес, ар тараптуу мүнөздө көрсөтүшү мүмкүн. Санариптик компетенттүүлүгүнүн өнүгүү деңгээли, бир жагынан, санариптик компетенциялар боюнча маалымдуулуктун жана ориентациянын жетишээрлик даражасын көрсөтөт, бирок, экинчи жагынан, аларды колдонуу деңгээли колдонуучуга тиешелүү бойдон калууда. Студенттердин санариптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу үчүн онлайн окутууга жана анын форматтарына оң баа берилген, бирок бул процесс канчалык деңгээлде башкарылат жана онлайн курстар санариптик компетенцияларды канчалык максаттуу түрдө түзүүдө деген суроо ачык бойдон калууда. Кесиптик компетенцияларды калыптандырууга байланышкан онлайн курс, эреже катары, акыркыны өнүктүрүүгө багытталгандыктан, санариптик компетенцияларды калыптандыруу кошумча продукт болуп чыгат жана санариптик компетенциялар санариптик компетенттүүлүктү өнүктүрүүнүн атайын уюштурулган процессинин аркасында эмес, аргасыз муктаждыктан улам пайда болуп жатат.

Адабияттар:

1. КР жалпы билим берүүчү мектептердин 5-9-класстары үчүн Информатика предметинин окуу программасы. Түзүүчүлөр: п.и.к., а.и.к. Ибирайым кызы А., п. и. к., доцент Касымалиев М. У., информатика мугалими Осипова Н. Н. - Бишкек, 2021.
2. Биримкулов, У. Н. Компьютер жана интернет: энциклопедиялык окуу куралы [Текст] / У. Н. Биримкулов, А. С. Өмүралиев, В. Ф. Бабак. - Бишкек, 2004. - 380 б.
3. Осипова, Н. «Информатика. 7-9 класс» окуу китебинин методикалык колдонмосу [Текст] / Н. Осипова, З. Атаходжаев, К. Жунусалиев. - Бишкек: «Сорос-Кыргызстан», 2019.
4. <https://arch.kyrlibnet.kg/uploads/KNUIBIRAJYMKYZYA.2015-4.pdf>
5. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45477389>
6. Гороховский, А. Фактчекинг журналисттик иликтөөлөрдүн тренди катары: мүмкүнчүлүктөр жана перспективалары : практикалык колдонмо [Текст] / А. Гороховский. - Алматы, 2018.
7. Васина, В. Н. Россиянын эмгек рыногунда санариптик адамдык капитал: эмгек акынын калыптанышында Интернеттин жана компьютердик компетенциялардын ролу [Текст] / В. Н. Васина, И. М. Черненко // Эмгек экономикасы. - 2021. - №12. 1427-1444. doi: <https://doi.org/10.18334/et.8.12.113908> .
8. Волкова, И. А. Кесиптик билим берүүдө санариптик компетенцияларды калыптандыруу [Текст] / И. А. Волкова, В. С. Петрова // НВГУ жарчысы. - 2019. - № 1.
URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-tsifrovyyh-kompetentsiy-v-professionalnom-obrazovanii> (жетүү күнү: 13.03.2022).